

Geografie – Bacalaureat Teste

PROGRAMA EXAMENULUI DE BACALAUREAT PENTRU DISCIPLINA GEOGRAFIE	3	Testul 28	116
SINTEZE	5	Testul 29	119
Europa	5	Testul 30	122
România	23	Testul 31	125
Testul 1	35	Testul 32	128
Testul 2	38	Testul 33	131
Testul 3	41	Testul 34	134
Testul 4	44	Testul 35	137
Testul 5	47	Testul 36	140
Testul 6	50	Testul 37	143
Testul 7	53	Testul 38	146
Testul 8	56	Testul 39	149
Testul 9	59	Testul 40	152
Testul 10	62	Testul 41	155
Testul 11	65	Testul 42	158
Testul 12	68	Testul 43	161
Testul 13	71	Testul 44	164
Testul 14	74	Testul 45	167
Testul 15	77	Testul 46	170
Testul 16	80	Testul 47	173
Testul 17	83	Testul 48	176
Testul 18	86	Testul 49	179
Testul 19	89	Testul 50	182
Testul 20	92	Testul 51	185
Testul 21	95	Testul 52	188
Testul 22	98	Testul 53	191
Testul 23	101	Testul 54	194
Testul 24	104	Testul 55	197
Testul 25	107	Testul 56	200
Testul 26	110	Testul 57	203
Testul 27	113	Testul 58	206
		Răspunsuri	209

Sinteze pentru Bacalaureat

EUROPA

A. Europa – elemente geografice de bază

1. Spațiul european

- *suprafața* Europei este de 10 170 340 km², ceea ce reprezintă 7,05% din uscatul planetei (penultimul continent ca suprafață al lumii);
- *populația* Europei era de 725 milioane de locuitori în 2004, ceea ce reprezenta 12,5% din populația planetei (al treilea continent ca număr de populație al lumii); *populația* Europei era de 745,6 milioane de locuitori în 2023, ceea ce reprezintă 9,2% din populația planetei (tot al treilea continent ca număr de populație al lumii);
- *numărul statelor europene* este de 44 cu teritoriile aflate în întregime pe continentul european și șapte state transcontinentale. Dintre acestea, singurul stat a cărui populație majoritară trăiește în Europa este Rusia, acesta fiind și cel mai întins stat al planetei.

a. Așezare matematică:

Europa este așezată în întregime în *emisfera nordică*, punctele extreme fiind:

- N – Capul Nord (Nordkinn) la 71°08' latitudine nordică, în Norvegia;
- S – Punta Marroqui la 36° latitudine nordică, în Spania.

Distanța dintre extremitățile nordică și sudică este de aproximativ 4 000 km.

- V – C. Roca (Cabo da Roca) la 9°34' longitudine vestică, în Portugalia;
- E – nord-estul Munților Ural la 67°30' longitudine estică, în Rusia.

Distanța dintre extremitățile vestică și estică este de aproximativ 5 000 km.

b. Limite și țărmuri:

- nord – Oceanul Arctic, Marea Barents, Marea Norvegiei, Marea Nordului, Marea Baltică;
- vest – Oceanul Atlantic, Golful Biscaya;
- sud – Marea Mediterană, Marea Ligurică, Marea Tireniană, Marea Ionică, Marea Adriatică, Marea Egee, Marea Neagră;
- est – Munții Ural.

c. Caracteristici generale:

- un *contur foarte sinuos*, lungimea țărmurilor depășind 80 000 km;
- un *relief complex*, cu altitudini sub nivelul mării în Câmpia Olandeză și în Câmpia Precaspică, dar cu înălțimi maxime ce depășesc 5 000 m în Munții Caucaz și 4 000 m în Munții Alpi; altitudinea medie a Europei este de 340 m, doar 1,5% din spațiul european depășind 2 000 m altitudine.

Complexitatea reliefului este dată și de vechimea acestuia; astfel, unități de relief foarte vechi, precambriene, se alătură unităților de relief foarte noi, alpine și cuaternare.

- o *climă predominant temperată*, cu nuanțe blânde în vestul și sudul Europei, cu nuanțe excesive în estul Europei, dar favorabilă locuirii și desfășurării unor activități economice diversificate;
- o *rețea hidrografică* variabilă, cu râuri cu debite mari în nordul și vestul continentului, cu lacuri numeroase cu origine variată, predominând lacurile glaciare;
- un *înveliș biopedogeografic* diversificat, datorită diversității reliefului și climei;

- o populație cu o densitate mare, de 71 loc./km² în 2004 și de 73 loc./km² în 2023 peste media mondială, dar și cu cea mai mare pondere a populației urbane de pe glob, de peste 70%;
- leagănul unor civilizații străvechi: greacă, romană, bizantină;
- spațiul a două dintre cele mai importante blocuri regionale de pe glob: NATO – militar, creat în 1949 și UE – economic, creat în 1957.

2. Elemente de geografie fizică

2.1. Relieful major al Europei

- a. Altimetric**, Europa se desfășoară între -28 m în Câmpia Precaspică și în polderile olandeze și înălțimi maxime care ajung la 5642 m în Munții Caucaz (Vârful Elbrus) și 4807 m în Munții Alpi (Vârful Mont Blanc). 85% din relieful Europei are altitudini sub 500 m, fiind format din câmpii și podișuri joase concentrate în centru și în est, iar 15% este alcătuit din munții și dealurile înalte din nord-vestul, sudul și centrul continentului.
- b. Tectonic**, Europa aparține Plăcii Eurasiatice, dar relieful este format în moduri variate și în etape geologice diferite:
- *precambrian* – unitățile de platformă din nordul și estul continentului;
 - *paleozoic*:
 - orogeneza caledonice a înălțat Alpii Scandinaviei și munții din Arhipelagul Britanic, aceștia din urmă fiind afectați ulterior și de orogeneza hercinică;
 - orogeneza hercinică a înălțat un lanț muntos aproape continuu din Franța până în Crimeea, plus Munții Ural din estul Europei. Toți acești munți au fost puternic tociți și fragmentați de acțiunea factorilor externi, ajungând acum la altitudinea și aspectul unor podișuri;
 - *mezozoic-neozoic*:
 - orogeneza alpină a înălțat lanțurile montane alpine din centrul și sudul Europei (Pirinei, Alpi, Carpați, Caucaz și munții din peninsulele Europei Sudice);
 - bazinele tectonice au fost umplute cu sedimente și au luat naștere câmpiile actuale (Câmpia Panonică, Câmpia Română);
 - vulcanismul dă naștere celui mai lung lanț vulcanic stins din Europa, situat în Carpații românești, dar și numeroșilor vulcani activi din Italia și din Islanda.
 - *cuaternar* – în prima parte a cuaternarului (pleistocen) clima suferă o răcire generală, astfel că în nordul Europei se formează calota glaciară, iar în munții de peste 2000 m din sistemul alpin se formează ghețarii montani; au rezultat forme noi de relief, cu morene, creste și văi glaciare. În a doua parte a cuaternarului (holocen), ca urmare a încălzirii climatice, ghețarii se topesc, iar apele curgătoare, alături de ceilalți factori externi, modelează relieful actual al Europei.
- c. Treptele majore de relief** sunt dispuse neuniform în cadrul continentului:
- *munții*, cu altitudini de peste 1000 m, s-au format în etape diferite:
 - masivele din roci cristaline formate în orogeneza caledonice, fragmentate și reînălțate tectonic până la altitudini de 2500 m: munții din Peninsula Scandinavă și din Arhipelagul Britanic;
 - munții joși și podișurile din orogeneza hercinică, cu roci cristaline și magmatice, cu extindere din Peninsula Iberică și Franța, prin Europa Centrală, până în Rusia, în Munții Ural. În România, în această categorie se încadrează Munții Măcinului.
 - munții înalți din orogeneza alpină, alcătuiți din roci cristaline, calcare și fliș, roci vulcanice: Pirinei, Alpi, Carpați, Caucaz și munții din peninsulele sudice ale Europei.
 - *podșișurile și dealurile*, cu altitudini de 300-800 m, cu origine diferită:
 - unități din roci magmatice sau cristaline foarte vechi, în Ucraina, Rusia, Germania, Cehia, Finlanda;
 - masive izolate, acoperite cu roci sedimentare recente, în Rusia, Polonia;

- dealuri rezultate din fragmentarea podișurilor de la poalele munților.
- *câmpiile*, cu altitudini sub 250 m, tot cu origine diferită:
 - câmpii litorale în Franța, Țările de Jos, Arhipelagul Britanic, peninsulele sudice;
 - câmpii de eroziune fluvio-glaciară, în Germania, Polonia;
 - câmpii formate prin umplerea unor bazine tectonice: Câmpia Panonică, Câmpia Padului, Câmpia Română;
 - câmpii formate prin sedimentarea unor platforme vechi: Câmpia Rusă.

d. Tipuri genetice de relief:

- relieful *structural*, cu horsturi și grabene (Valea Rinului);
- relieful *glaciar*:
 - de calotă, în nordul Europei, cu câmpii de eroziune, morene;
 - montan, la altitudini de peste 2 000 m, în munții din sistemul alpin, cu circuri, văi, praguri, morene glaciare.
- relieful *fluvial*, cu văi și forme adiacente: terase, lunci, interfluvii etc.;
- relieful *carstic*, format în principal pe calcare, cu peșteri, avene, doline, chei. Numele acestui tip de relief vine de la Podișul Karst, din Slovenia. Relieful carstic se mai poate forma pe sare și ghips;
- relieful *vulcanic* cuprinde vulcanii și relieful adiacent din vulcanii stinși ai Europei (conuri, platouri vulcanice), precum și vulcanii activi din cuaternar (Vezuviu, Etna, Stromboli, Hekla);
- relieful *eolian*, reprezentat de câmpuri de dune (Franța, Câmpia Mării Caspice);
- relieful *litoral*, cu plaje, faleze, limanuri și lagune. În Europa se diferențiază mai multe tipuri de țărmuri: cu fiorduri (Europa de Nord), cu riass (Marea Britanie, nord-vestul Franței), cu canale sau dalmatic (Croația), cu delte (Dunărea, Volga), cu estuare (Tamisa, Elba).

e. Unități majore de relief:

I. Europa Nordică cuprinde următoarele unități majore de relief:

- *Alpii Scandinaviei*, formați în orogeneza caledonică, au fost nivelați de eroziune, dar și înălțați tectonic, ajungând la o înălțime maximă de 2 469 m în Vârful Galdhopiggen. Calota glaciară a modelat platouri și văi abrupte, numite fiorduri;
- *Munții Penini, Grampian, Cambrian* din Marea Britanie, formați în orogeneza caledonică și hercinică, fragmentați puternic de eroziune, abia depășesc 1 000 m (Vârful Ben Nevis, cu 1 343 m); și aici, calota glaciară a modelat un relief glaciara specific;
- *Podișul Finlandei*, cu aspect colinar datorat șirurilor morenice formate de calota glaciară; înălțimile depășesc cu puțin 1 000 m; în depresiunile dintre șirurile morenice, prin acumularea apei, s-au format numeroase lacuri;
- câmpii litorale și de eroziune glaciară, acoperite cu morene.

II. Europa Centrală cuprinde următoarele unități majore de relief:

- ◆ *Câmpia Nord-Europeană* (din Țările de Jos până în Polonia), este intens modelată de ghețarii cuaternari (câmpie de eroziune fluvio-glaciară), care au format morene și sandre. Este acoperită în mare parte cu loess și fragmentată de râurile care o traversează; acestea se varsă prin estuare în Marea Nordului și prin lagune în Marea Baltică. Cel mai cunoscut sector este *Câmpia Germano-Polonă*, cu altitudini de sub 200 m și înclinare de la est la vest;
- ◆ un ansamblu de *podșiuri și masive hercinice*, fragmentate de eroziune și remodelate tectonic:
 - *Masivul Central Francez*, cu relief vulcanic, relief carstic cu doline și chei, relief structural, pe grabene; este alcătuit din roci cristaline, vulcanice și calcare; înălțimea maximă a masivului este de 1 885 m în Vârful Puy de Sancy; de aici izvorăște fluviul Loara;
 - *Munții Pădurea Neagră* (din care izvorăște Dunărea) și *Munții Vosgi*, separați de grabenul Rinului, cu o predominantă a rocilor granitice, au altitudini sub 1 500 m;
 - *Masivul Șistos Renan* are păstrate în craterile vechilor vulcani lacuri de tip mare; înălțimea este de 600-800 m;
 - *Munții Jura* sunt formați din roci dispuse în cute paralele, regulate, formând un relief specific, de tip jurasian; altitudinile sunt sub 1 800 m;

- *Patrulaterul Boemiei*, alcătuit din Podișul Boemiei, Munții Metaliferi, Munții Sudeți și Munții Pădurea Boemiei, are altitudini mici;
- ◆ sistemul muntos alpin este alcătuit din:
 - *Munții Alpi*, cu o lungime de 1200 km, au forma unui arc foarte larg; sunt alcătuiți predominant din roci cristaline și au cele mai mari altitudini din Europa peninsulară (Vârful Mont Blanc, cu 4807 m); au masivitate mare, relief glaciar și periglaciuar foarte bine dezvoltat, suprafețe de eroziune, precum și relief carstic în est, pe calcare și dolomite;
 - *Munții Carpați* au un traseu sinuos, sunt mult mai fragmentați decât Alpii și au înălțimi mai mici (Vârful Gerlachovska, din Munții Tatra Înaltă, are 2655 m); o mare parte a Carpaților este formată din depresiuni și culoare de vale; sunt alcătuiți din roci cristaline, vulcanice, sedimentare cutate (calcare, conglomerate) și fliș; cuprind cel mai lung lanț de vulcani stinși din Europa, în sectorul Carpaților Românești;
 - *Munții Caucaz* au o tectonică activă și cele mai mari altitudini din Europa (Vârful Elbrus are 5642 m); sunt alcătuiți din granituri, roci cristaline, calcare și conglomerate; au un relief glaciar bine dezvoltat;
- ◆ *bazine tectonice* umplute cu roci sedimentare neozoice, cu relief de dealuri, podișuri (Podișul Transilvaniei), sau câmpii:
 - *Câmpia Panonică* reprezintă un fundament faliat, cu altitudini de 150-300 m, dominat de masive cristaline și de munți izolați;
 - *Câmpia Dunării* se desfășoară de-a lungul Dunării în fâșii paralele, este acoperită cu loess și are altitudini între 6 și 300 m.

III. Europa de Est, dezvoltată peste platformă rusă, cuprinde:

- ◆ *Câmpia Est-Europeană*, cea mai întinsă câmpie de pe glob, cu altitudini generale de 200 m, dar care pot ajunge la -28m în regiunea caspică și la 350 m în podișurile vechi (Podișul Valdai, Podișul Volgăi, Podișul Central Rus); în nord, câmpia este acoperită cu depozite glaciare, iar în sud cu depozite loessoide și nisipoase;
- ◆ *Munții Ural* au peste 2000 km lungime, cu orientare nord-sud; sunt formați în orogeneza hercinică, au altitudini mai mici de 2000 m (1894 m în Vârful Narodnaia) și au relief glaciar.

IV. Europa sudică (peninsulară) cuprinde:

- ◆ *Peninsula Iberică*, formată din:
 - *meseta spaniolă*, de vârstă hercinică, intens erodată și faliată, formată din podișuri de 600-1000 m, modelată de eroziunea diferențială și cea glaciuară;
 - *cordilierele alpine* din jurul mesetei: Cordiliera Cantabrică, Cordiliera Iberică, Cordiliera Betică, cu altitudinea maximă din Peninsula Iberică (Vârful Mulhacen, 3478 m) și Munții Pirinei (Vârful Aneto sau Pic de Néthou, 3404 m);
 - *câmpii reduse* ca suprafață: Câmpia Aragonului, Câmpia Andaluziei;
- ◆ *Peninsula Italică*, formată din:
 - *Munții Apenini*, formați în orogeneza alpină, cu altitudinea maximă în Vârful Gran Sasso D'Italia - 2912 m, sunt destul de puternic fragmentați; includ vulcani activi (Etna) și stinși (Vezuviu) și sunt afectați de cutremure de pământ;
 - *Câmpia Padului*, un fost golf al Mării Adriatice, are altitudini între 100 m și 300-500 m la contactul cu munții; are un litoral dominat de lagune și de Delta Padului;
- ◆ *Peninsula Balcanică*, formată din:
 - *munții alpini* cuprind: Alpii Dinarici, cu un bogat relief carstic și cu țărnel specific de tip dalmatic; Munții Stara Planina sau Balcanii, Munții Rodopi, Munții Rila, cu altitudinea maximă din Peninsula Balcanică (Vârful Musala - 2925 m), Munții Pindului cu Masivul Olimp - 2911 m;
 - *câmpii sedimentare*: Câmpia Mariței, Câmpia Savei, Câmpia Traciei de Est.

V. Europa insulară cuprinde Arhipelagul Britanic, Azore și Madeira - Portugalia, Canare - Spania, din Oceanul Atlantic, precum și numeroasele insule din Marea Mediterană, cele mai mari fiind: Sicilia și Sardinia - Italia, Corsica - Franța, Cipru, Creta - Grecia etc.

Europa intră în cea mai mare parte în *zona de climă temperată* și doar în nord în *zona de climă rece*.

a. Factorii genetici ai climei:

- *factorii radiativi* semnifică *radiația solară globală*, cu rol esențial în distribuția căldurii; valorile acesteia scad de la sud la nord, dar ea este influențată nu numai de latitudine și altitudine, ci și de nebulozitate și ceață; ca atare, și valorile bilanțului radiativ scad de la sud la nord;
- *factorii dinamici* sunt reprezentați de mișcarea generală a maselor de aer deasupra Europei, de la vest la est, dar și de influența maselor de aer polar, în special iarna, și a celor tropicale, în special vara. Ca atare, pe teritoriul Europei se dezvoltă și evoluează centri de presiune diferită: Anticicloul Azorelor, Ciclonul Islandez, Anticicloul Siberian – iarna, Depresiunea central-asiatică – vara; mișcarea maselor de aer este afectată de bariera lanțurilor montane din Europa;
- *factorii fizico-geografici*:
 - contrastul dintre suprafețele acvatice și cele de uscat: Oceanul Atlantic, Marea Mediterană, Marea Baltică moderează regimul termic în zonele de influență, pe când marea masă continentală asiatică impune amplitudini termice tot mai mari spre estul continentului;
 - relieful influențează prin altitudine, dar și prin expoziția și înclinarea versanților; în timp ce temperatura aerului scade odată cu înălțimea, precipitațiile cresc și crește și ponderea precipitațiilor solide;
 - Curentul Cald al Golfului, ce scaldă țărmurile Arhipelagului Britanic, ale Islandei și ale Peninsulei Scandinave, duce la creșterea sensibilă a temperaturilor medii anuale în aceste regiuni (izoterma de 0 °C ajunge la 71° latitudine nordică);
- *factorii antropici*, prin impactul activităților industriale, de transport, urbanizare, despădurire etc., determină modificări ale elementelor meteorologice.

b. Elementele climatice:

- ◆ *temperatura* Europei este influențată de radiația solară, de relieful, de prezența maselor acvatice, în special a Oceanului Atlantic și de Curentul Atlanticului de Nord:
 - *temperatura medie anuală* scade de la nord la sud și de la vest la est; are valori de 18 °C în sudul continentului, de 0 °C în nordul Peninsulei Scandinave și de -4 °C în extremitatea nord-estică a Europei. Temperatura medie a lunii ianuarie are valori de 10 °C în sud și valori mai mici de -15 °C în nordul Europei, iar temperatura medie a lunii iulie este de 25 °C în sudul extrem și mai mică de 15 °C în nordul Europei;
 - amplitudinea termică anuală, care reprezintă diferența dintre luna cea mai caldă și luna cea mai rece a anului, crește de la vest la est, odată cu îndepărtarea de Oceanul Atlantic și apropierea de masa continentală asiatică;
- ◆ *precipitațiile atmosferice* sunt influențate în principal de prezența Oceanului Atlantic și de continentul asiatic, precum și de relieful. Cantitatea medie anuală de precipitații este de 300-500 mm în nordul Europei, la nord de Marea Caspică și de Marea Neagră și ajunge la 1000-2000 mm în vestul continentului și în regiunile montane înalte. Ca repartitie în timp, în vestul continentului precipitațiile cad constant tot timpul anului, în sud cad iarna, iar în centru și est cad la sfârșitul primăverii – începutul verii;
- ◆ *vânturile* predominante sunt cele de vest, generate de devierea spre dreapta a aerului, la latitudini temperate. Acestea aduc precipitații bogate și moderarea regimului termic și se deplasează până ating barierele orografice ale Munților Alpi și Carpați;
 - *Crivățul* este un vânt de est și de nord-est, care iarna este foarte geros și violent, cu viscole puternice, iar vara devine un vânt cald și uscat.
 - *Austrul* este un vânt uscat și cald, ce coboară de pe pantele Munților Balcani și Dinarici.
 - *Bora* este un vânt rece format în Alpii Dinarici și coboară spre Marea Adriatică.
 - *Mistralul* suflă din sudul Masivului Central Francez spre Marea Mediterană, provocând chiar furtuni pe mare.
 - *Sirocoul* este un vânt fierbinte de origine tropicală, se manifestă vara în sudul Europei.

- *Foehnul* este un vânt cald, uscat și neperiodic, format la contactul munte-depresiune și determină venirea mai timpurie a primăverii.
- *Brizele marine și cele montane* au influențe locale zilnice.

c. Regionarea climatică a Europei:

- ◆ *climatul temperat-oceanic* este prezent în vestul continentului, din nordul Peninsulei Iberice până în cea Scandiană și în interiorul continentului până întâlnește barierele orografice ale munților Europei Centrale. Se caracterizează prin:
 - amplitudini termice mici, verile fiind răcoroase, iernile blânde, iar temperaturile medii anuale variază între 10-15 °C în nordul Spaniei, Franța și 5-10 °C în Insulele Britanice și sudul Peninsulei Scandinave;
 - precipitații bogate (de la 1000 mm la 3000 mm în vestul Munților Pirinei), în general lichide, nebulozitate și umiditate accentuată;
 - predomină Vânturile de vest.
- ◆ *climatul temperat de tranziție* este prezent în centrul continentului și este cuprins între 40° și 60° latitudine nordică. Se caracterizează prin:
 - amplitudini termice mai mari, temperaturi medii anuale cuprinse între 10 și 15 °C;
 - cantitatea de precipitații este cuprinsă între 500-1000 mm;
 - predomină vânturile de vest.
- ◆ *climatul temperat-continental*, prezent în estul continentului între 40° și 60° latitudine nordică, se caracterizează prin:
 - amplitudini termice tot mai mari spre limita de est a continentului, temperaturi medii anuale ce variază între 10-15 °C în sud și 5-10 °C în nord;
 - cantitatea de precipitații scade spre estul continentului, cu valori de sub 500 mm;
 - predomină vânturi de est, uscate, fierbinți vara, geroase iarna;
- ◆ *climatul mediteranean (subtropical)*, specific Europei de Sud, se caracterizează prin:
 - veri toride și secetoase, ierni răcoroase și ploioase;
 - temperaturi medii anuale de peste 15 °C;
 - precipitații medii anuale sub 500 mm, fiind predominant lichide;
 - durata de strălucire a Soarelui este foarte ridicată;
 - vânturile specifice sunt Mistralul, Bora și Siroco, iar pe timpul verii pătrund mase de aer tropical;
- ◆ *climatul subpolar* în nordul Scandinaviei, Rusiei și Islandei, caracterizat prin:
 - temperaturi medii anuale între 0 și -4 °C, iarna durând până la nouă luni;
 - precipitații reduse, de 200-500 mm;
 - vânturi polare, puternice, reci și uscate;
- ◆ *climatul montan și alpin* este prezent în Munții Alpi, Pirinei, Caucaz, Alpii Scandinaviei, Carpați.

2.3. Hidrografia Europei

Europa dispune de importante resurse de apă, dar acestea au o distribuție teritorială neuniformă, dimensiuni și regim hidrologic foarte diferite.

2.3.1. Râurile Europei se alimentează dominant din precipitații și secundar din ape subterane, ghețari, lacuri etc. Ele sunt definite prin mai multe elemente:

- a. lungime:** – *Volga* este cel mai lung fluviu al Europei, cu peste 3500 km;
- *Dunărea, Ural și Nipru* au între 2000 și 3000 km;
 - *Don, Peciora, Nistru, Rin și Elba* au între 1000 și 2000 km.

b. bazinele oceanice sau marine în care se varsă; astfel, râurile pot avea caracter:

- *exoreic* (se varsă în mările și oceanele învecinate, deci în Oceanul Planetar); aici se încadrează majoritatea fluviilor europene;
- *endoreic* (se varsă în Marea Caspică): *Volga și Ural*;

c. debitul reprezintă cantitatea de apă care se scurge printr-o secțiune a râului într-un interval de o secundă și este influențat în principal de precipitații și de temperatură;

d. regimul de scurgere este dat de variațiile de debit ale unui râu, fiind influențat de climă și de relief. Se disting mai multe tipuri de scurgere:

- *nordic*: râurile se varsă în Oceanul Înghețat; au debite mari la sfârșitul primăverii și vara, debite mici iarna, datorită înghețului: Peciora, Dvina de Nord;
- *vestic sau atlantic*: râurile se varsă în Oceanul Atlantic; debite mari tot timpul anului, cu un maxim de iarnă: Loara, Sena, Tamisa;
- *sudic*: râurile se varsă în Marea Mediterană; debite mari iarna, foarte mici vara și toamna: Tibru, Pad, Ron;
- *central sau complex*: râurile se varsă în Marea Neagră sau Marea Baltică; străbat regiuni variate din punct de vedere climatic și al reliefului, având debite mari primăvara și la începutul verii, debite mici toamna și iarna, viituri vara și chiar iarna: Dunărea, Vistula;
- *estic*: râurile se varsă în Marea Caspică; debite mari primăvara, mici iarna și vara: Volga, Don.

e. gura de vărsare: fluviile Europei se varsă prin:

- *delt*: Dunărea, Volga, Rin, Vistula, Pad, Ron;
- *estuare*: Elba, Tamisa;
- în *limanuri* și *lagune*: râurile din nord-vestul Mării Negre.

2.3.2. Lacurile Europei se alimentează din precipitații, râuri, ape subterane, ghețari. Acestea au o repartitie neuniformă și o origine diversificată a cuvetei lacustre:

- *lacuri tectonice*: Marea Caspică (cel mai mare lac de pe glob, cu nivel sub nivelul Oceanului Planetar), L. Balaton din Ungaria;
- *lacuri vulcanice*: Bolsena, Albano în Italia, Sf. Ana în România;
- *lacuri glaciare*:
 - de calotă: Ladoga și Onega în Rusia, Vättern și Vänern în Suedia, numeroase lacuri în Finlanda („Țara celor o mie de lacuri”);
 - montane: în Alpi – Geneva, Constanța (Bodensee), Como, Garda, Maggiore; în Carpați – Bucura, Zănoaga, Bălea, Capra etc.;
 - *lacuri carstice*: în Alpi, Carpați, Munții Dinarici.
- *lagune și limanuri maritime și fluviale*: sudul Franței, litoralul Mării Negre și al Mării Baltice;
- *lacuri de baraj natural*: Lacul Roșu în România;
- *lacuri de baraj antropic* (de acumulare): pe Volga – Samara și Volgograd, pe Dunăre – Porțile de Fier I și II, pe râurile din Norvegia, Elveția, Austria, România etc.

2.3.3. Dunărea

Izvorăște din Munții Pădurea Neagră și se varsă în Marea Neagră printr-o deltă. Aceasta are o lungime de 2 860 km, ocupând locul al doilea în Europa, după Volga. Bazinul hidrografic al Dunării reprezintă 8% din suprafața continentului; are un regim de scurgere complex, străbătând zone de climă și unități de relief variate; astfel, debitul mediu al Dunării crește de la 1920 m³/s la Viena la 6 470 m³/s la intrarea în Deltă. Dunărea are direcție de curgere vest-est, diferită de a celorlalte fluvii europene și străbate zece țări și patru capitale. Prin construcția celor două canale de navigație, Dunăre-Main-Rin și Dunăre-Marea Neagră, s-a scurtat drumul pe apă dintre Marea Neagră și Marea Nordului. Cuprinde trei sectoare distincte, datorită diferențierilor morfohidrografice:

- cursul superior (sectorul alpin) are o lungime de 1060 km și se desfășoară de la izvoare până la Bratislava; în aval de localitatea Ulm, Dunărea devine navigabilă;
- cursul mijlociu (sectorul panonic) are o lungime de 725 km și se desfășoară de la Bratislava la Baziaș; în acest sector, Dunărea primește cei mai importanți afluenți: Sava, Tisa;
- cursul inferior (sectorul românesc) are o lungime de 1075 km și se desfășoară de la Baziaș la vărsare; are o importanță economică multiplă: navigație, hidroenergie, alimentare cu apă industrială și pentru irigații, pescuit, turism.

- are o suprafață mică, de 413 390 km², plus 38 000 km² ai Mării Azov, ca atare influența climatică a Mării Negre asupra regiunilor din jur este destul de modestă;
- lungimea țărmului este de 4 340 km, din care 245 km aparțin României;
- are o platformă litorală extinsă în partea de nord-est și o adâncime maximă de 2 245 m;
- are o singură peninsulă importantă, Crimeea, în nord, iar printre insule se numără Insula Șerpilor și Sacalin;
- comunică, prin strâmtoarele Bosfor și Dardanele, cu Marea Mediterană și, de aici, cu întreg Oceanul Planetar, ceea ce-i conferă o mare importanță economică în sud-estul Europei;
- dinamica Mării Negre este reprezentată de:
 - *mareele* foarte mici, datorită caracterului continental, închis;
 - *valurile* provocate în general de vânturi, cu înălțimi de 6-8 m la furtuni puternice;
 - *curenții*:
 - litorali, de suprafață, cu traseu circular, care formează cordoane de nisip la gurile de vărsare ale râurilor;
 - de compensare/transfer între Marea Neagră și Marea Mediterană.
- temperatura apei la suprafață este influențată de cea a aerului, cu o diferență de 1-2 °C;
- salinitatea apei diferă în funcție de adâncime:
 - 17-18‰ în stratul de suprafață, până la 180 m adâncime;
 - 22-23% în stratul de adâncime. Acest lucru este datorat unei caracteristici a Mării Negre, *lipsa curenților verticali*, care să permită schimbul de apă pe verticală. Ca urmare, stratul de adâncime este și lipsit de viață, din cauza lipsei oxigenului și acumulării excesive de hidrogen sulfurat, un gaz foarte toxic.
- are șase țări riverane, cu câteva porturi însemnate: Constanța, Odesa, Varna, Burgas etc.

2.4. Învelișul biopedogeografic

Este net influențat de diversitatea climatică și de relief a Europei, la care se adaugă influența puternică a omului. Ca atare, există o desfășurare latitudinală a acestui înveliș – zone biopedogeografice – și altitudinală – etaje biopedogeografice.

2.4.1. Zonele biopedogeografice:

- *zona de tundră* ocupă insulele arctice și nordul continentului:
 - vegetația: mușchi și licheni, arbori pitici (mesteacănul pitic, salcia pitică);
 - fauna: renul, lemingul, vulpea polară, găinușa polară;
 - soluri: de tundră, neevoluate.
- *zona pădurilor de conifere* (taiga) are o extindere mare, până la 50° latitudine:
 - vegetația: molid, brad, zadă;
 - fauna: urs, lup, vulpe, hermelină, elan, păsări etc.;
 - soluri: podzolice.
- *zona pădurilor de foioase* se extinde în partea central-vestică a Europei, dar a fost îndepărtată în mare parte în favoarea activităților antropice:
 - vegetația: fag în zonele mai umede și răcoroase, stejar în cele mai calde și uscate, la care se adaugă tei, frasin, arțar, ulm, arbuști și ierburi;
 - fauna: lup, vulpe, mistreț, căprioară, cerb, jder, păsări etc.;
 - soluri: argiluvisoluri și cambisoluri.
- *zona stepei*: specifică Europei de Est, începând din estul României, dar și ea a fost îndepărtată în cea mai mare parte în scopuri antropice:
 - vegetația: ierburi xerofile (colilie, păiuș, pelin), puțini arbuști;
 - fauna: rozătoare și păsări;
 - soluri: cernoziomuri.
- *zona silvostepii* face trecerea de la pădurea de foioase la vegetația de stepă, având caracteristicile ambelor zone.

- *zona mediteraneeană (subtropicală)* este prezentă în sudul Europei, în peninsule și în insule:
 - vegetația: - de pădure (stejar de plută, stejar veșnic verde, pin), cu suprafețe mici;
 - de tufișuri și arbuști: maquis și garriga (Franța), frigana (Grecia).
 - fauna: șacalul, broasca-țestoasă, scorpionul, magotul în Gibraltar;
 - soluri: terra rosa.
- *zona de semideșert* din nordul Mării Caspice, cu vegetație xerofitică și soluri de semideșert.

2.4.2. Etajele biopedogeografice reprezintă, de fapt, o etajare altitudinală a tipurilor biopedogeografice latitudinale. Ele se desfășoară la altitudini diferite în munții Europei, în funcție de latitudinea la care se află aceștia. De exemplu, în Munții Alpi, la 800-1000 m sunt pădurile de amestec, până la 1600-1800 m sunt pădurile de rășinoase, apoi un etaj subalpin până la 2200 m și un etaj alpin până la 3000 m. În funcție de vegetație, sunt repartizate apoi fauna și solurile.

2.5. Resursele naturale ale Europei

2.5.1. Resursele de subsol sunt legate de structurile geologice în care s-au format:

- minereuri de fier: Munții Ural, Peninsula Scandinavă, Platforma Rusă, munții hercinici ai Europei Centrale, meseta spaniolă;
 - mangan: Platforma Rusă (Ucraina are cele mai mari zăcăminte de pe glob), Munții Ural;
 - minereuri neferoase (cupru, plumb, zinc, aur, argint, bauxită): Munții Ural, Peninsula Scandinavă, orogenul alpino-carpatic, munții hercinici ai Europei Centrale;
 - cărbuni: bazinul Ural în Rusia, Donbass în Ucraina, Wales în Marea Britanie, Ruhr în Germania, Silezia în Cehia și Polonia, Podișul Getic în România etc.;
 - hidrocarburi: Marea Nordului, Marea Caspică, Câmpia Rusă (bazinul Peciora), Subcarpații și Câmpia Română, Marea Neagră, Depresiunea Transilvaniei (gaz metan);
 - mercur: meseta spaniolă;
 - sulf: Italia;
 - sare: România, Austria, Polonia, Germania etc.;
 - roci de construcție (granit, bazalt, marmură, calcar): Italia, Grecia, România etc.;
- Toate aceste resurse sunt valorificate în industria extractivă.

2.5.2. Resursele de apă (râuri, lacuri, ape subterane) au repartiție neuniformă, cu rezerve mari în nordul Europei, rezerve moderate în Europa Centrală și rezerve deficitare în Europa de Sud.

2.5.3. Resursele de vegetație sunt reprezentate de:

- păduri, cu suprafețe mari în nordul Europei și în sistemul montan alpin;
- pășuni și fânețe naturale în regiunile montane și în zona tundrei.

2.5.4. Resursele de sol fertil sunt concentrate în regiunile de câmpie, podișuri și dealuri joase și sunt folosite pentru cultura plantelor. În dealurile și podișurile înalte și în regiunile montane, solurile au fertilitate scăzută, au distribuție fragmentată și asigură dezvoltarea pășunilor și a fânețelor.

3. Elemente de geografie umană ale Europei

3.1. Harta politică a Europei. România – stat al Europei

3.1.1. Harta politică a Europei a cunoscut de-a lungul istoriei nenumărate modificări, cauzate de evenimente diferite; s-au modificat nu numai granițele statelor, ci și numărul acestora. După 1990, harta politică s-a modificat ca urmare a:

- destrămării unor state federale (Cehoslovacia, Iugoslavia);
- prăbușirii sistemului sovietic, republicile din Uniune proclamându-și independența: Rusia, Ucraina, Belarus;
- reunificării unor state, cum este cazul Germaniei.

În prezent, în Europa sunt 44 de state independente, 7 state transcontinentale și 6 teritorii dependente; statele se diferențiază după mai multe criterii:

- după *suprafață*: Rusia – cea mai mare suprafață de pe glob, cu peste 4 milioane de km² (partea europeană) și Vatican – cel mai mic stat de pe glob, cu 0,44 km², între ele statele Europei având dimensiuni variabile;
- după *numărul de locuitori*: Rusia are peste 144 milioane de locuitori (partea europeană), restul statelor se încadrează în majoritate între 10 000 și 80 milioane de locuitori. Cele mai populate state sunt Germania, Franța, Marea Britanie, Italia.
- după *criterii geografice*: Europa de Nord, de Vest, de Sud, de Est și Centrală;
- după *forma de stat*: republici parlamentare, prezidențiale, monarhii și un stat papal independent.

3.2. Populația și caracteristicile ei geodemografice

a. Evoluția numerică a populației. Populația Europei a evoluat destul de lent, de la 80 de milioane în anul 1500, 140 de milioane în 1759, 725 de milioane în 2004, la 745,6 de milioane în 2023. Dacă se ia în calcul creșterea din ultimele decenii, rezultă că ritmul de creștere al populației europene este aproape zero.

b. Densitatea populației este influențată de climă și relief, dar și de dezvoltarea economică a unei regiuni. Are o valoare medie de 71 loc./km² (2004) și 73 loc./km² în 2023.

- pe *țări* – densitatea variază între 16 200 loc./km² în Monaco (cea mai mare densitate de pe glob) și 2,7 loc./km² în Islanda.
- pe *arii geografice* – densitatea poate fi încadrată astfel:
 - peste 300 loc./km² în Țările de Jos, Belgia, regiunea Rin-Ruhr, centrul și sud-estul Angliei, nordul Italiei (relief și climă favorabile, dezvoltare economică accentuată);
 - peste 100 loc./km² în regiunea orașelor mari din Europa de Vest și Centrală;
 - sub 50 loc./km² în Europa de Nord, de Est și parțial Europa de Sud;
 - sub 1 loc./km² în nordul extrem al continentului, cu condiții climatice foarte aspre.

c. Mișcarea naturală a populației este dată de:

- *natalitate*, care a coborât la 11-12‰, medie a următoarelor valori: sub 8‰ în Ucraina, 8-9‰ în Bulgaria și Cehia, 10‰ în Austria, Germania, România, Ungaria; între 15-20‰ în Albania, Turcia, Islanda, Irlanda;
- *mortalitate*, care a urcat la 11‰.

Ca urmare a acestei situații, *bilanțul natural* (diferența dintre natalitate și mortalitate) are valori:

- negative în Europa de Est și Centrală;
- pozitive în Turcia, Islanda, Albania, Irlanda, Andorra.

Trebuie menționat că bilanțul natural este influențat de factori ca nivelul de trai, nivelul de educație, nivelul de asistență sanitară, religie etc., pentru că astfel se înțeleg mai bine valorile diferite ale acestuia la nivelul Europei. Per ansamblu, Europa este caracterizată de un *tip demografic modern*, marcat de un *bilanț natural negativ*.

d. Mobilitatea teritorială este influențată în principal de cauze economice, dar și de cauze de ordin sanitar, educațional, religios și chiar de cauze naturale. Europa se „împarte” în:

- țări receptoare de imigranți: Franța, Germania, Italia, Spania, Marea Britanie, Austria etc.;
- țări furnizoare de emigranți: Bulgaria, România, Ucraina, fostele republici iugoslave, în ansamblu, țări din fostul bloc comunist, dar și prin venirea populației din Africa și Asia.

e. Structuri geodemografice:

- structura *rasială*: Europa este dominată de rasa europoidă, cu subgrupele scandinavă, alpină și mediteraneeană, la care se adaugă enclave rasiale (laponi, evrei, țigani, africani și asiatici);
- structura *lingvistică*. Europa cuprinde două mari familii lingvistice:
 - **familia indo-europeană**, reprezentată prin:
 - grupa romanică/latină: italiană, română, franceză, spaniolă și portugheză;

- grupa germanică: limbi vorbite de germani, austrieci, danezi, suedezi, englezi, elvețieni etc.;
- grupa slavă: polonezi, ruși, ucraineni, bulgari, cehi, sârbi, croați etc.;
- grupa celtică: welshi, bretoni, scoțieni, irlandezi.
- **familia euroasiatică** cuprinde:
 - grupa finică: finlandezi, estoni, laponi;
 - grupa ugrică: unguri, secui;
 - grupa altaică: tătari, găgăuzi.
- structura *confesională*:
 - predomină creștinismul (catolicismul și protestantismul în Europa de Vest, de Nord, Centrală și de Sud, ortodoxismul în Europa de Est și de Sud-Est – inclusiv în România);
 - alte culte: islamism (Albania), mozaic, religii asiatice etc.
- structura *pe grupe de vârstă* este influențată de mobilitatea, comportamentul demografic și nivelul de viață al populației. Forma actuală a piramidei vârstelor evidențiază scăderea natalității în majoritatea statelor europene și accentuarea fenomenului de îmbătrânire a populației. Situația pe grupe este următoarea: ponderea populației sub 15 ani este de 17% (cu valori între 23% în Islanda și 14% în Italia și Spania), ponderea populației adulte este de 65-70%, ceea ce semnifică o forță de muncă însemnată; dar se remarcă totodată că peste 40% din această populație a depășit deja 40 ani, ceea ce înseamnă un deficit de forță de muncă, rezolvat deocamdată cu aflusul de imigranți. Ponderea populației de peste 65 ani variază între 15% în Franța și 19% în Italia și Grecia, ceea ce arată procesul de îmbătrânire a populației;
- structura *profesională* și socială a populației este influențată de nivelul de dezvoltare economică, de nivelul de educație și de repartitia veniturilor:
 - în Europa de Vest și de Nord, populația este ocupată în sectoare neagricole, cu o pondere tot mai mare a sectorului terțiar (servicii);
 - în Europa de Est, în fostele state comuniste, ponderea populației ocupate în sectorul primar (agricultură) rămâne semnificativă.

3.3. Sistemul de orașe al Europei

Europa este cel mai urbanizat continent al lumii, doar trei țări având încă o ușoară predominare a populației rurale: Albania, Bosnia-Herțegovina și Republica Moldova. Sistemul de orașe al Europei este definit prin mai multe elemente:

- *localizarea* este influențată de relief, de climă, de resurse (în special cele de apă) și de căile de comunicare. Putem vorbi de localizarea grupată a orașelor: regiunea Rin-Ruhr, centrul Angliei, Bazinul Parisului, nord-estul Franței, litoralul mediteraneean al Spaniei etc. sau de localizarea redusă a orașelor: zonele înalte, cu climat rece, izolate, fără căi de acces;
- *vechimea*:
 - perioada antică: orașe grecești (Atena, Corint, Tomis, Callatis) și romane (Roma, Londra, Paris, Köln, Napoca, Apulum);
 - perioada medievală: orașe-cetăți, cu funcții comerciale: Madrid, Bruges, Amsterdam, Hamburg, Moscova, Praga („orașul de aur”), Budapesta, Veneția, Florența, Brașov, Sibiu etc.;
 - epoca modernă: rezultat al revoluției industriale și, implicit, al dezvoltării comerțului: Manchester și Liverpool, Rotterdam, Odesa, Essen, Reșița;
 - epoca comunistă: orașe mici, fără a atinge statutul real al unui oraș: Nowa Huta (Polonia), Victoria (România).
- *mărimea demografică* – există peste 60 de metropole (orașe cu peste 1 milion de locuitori) în Europa:
 - peste 10 milioane de locuitori: Paris, Moscova, Istanbul (oraș situat pe două continente: Europa și Asia);
 - cuprinse între 5 și 10 milioane de locuitori: Londra, Madrid.
 - grupări de tip *megalopolis*: Midlands – Marea Britanie, Rin-Ruhr – Germania și Randstad-Holland – Țările de Jos.
- *fizionomia urbană* este impusă în primul rând de trama stradală:
 - orașe vechi, cu textură neregulată, de tip radiar-concentric (Paris), polinuclear (Budapesta), evantai (Brăila);